

**Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi
Toshkent moliya instituti**

“O'zbek va rus tillari” kafedrası

REFERAT

“Akademik yozuv va notiqlik” fanining mazmuni va vazifalari. Yozuv jarayoni.

**Bajardi: Azimjonova Malika
MM – 91 guruhi talabasi**

Ташкент-2017

“Akademik yozuv va notiqlik” fanining mazmuni va vazifalari.

Yozuv jarayoni.

*O‘zbekiston Respublikasi
Oliy va o‘rta maxsus
ta’lim vazirligi 1996- yil
14-noyabrda O‘zbekiston
Respublikasining “Davlat
tili haqida” (yangi
tahrirda)gi Qonunni
bajarish tadbirlari
to‘g‘risida 267-sonli
buyruq chiqardi.
Unda oliy o‘quv
yurtlarida xodimlar va
talabalar uchun “Davlat
tilida ish yuritish,
hujjatchilik va
atamashunoslik” kurslarini
1997-yildan e’tiboran
doimiy ravishda tashkil etish
qat’iy qilib qo’yilgan.*

TMI rektorati yuqorida qayd etilgan ko‘rsat madan kelib chiqib, talabalar uchun dastlab “Mutaxassislik tili” fanidan, keyinchalik “Iqtisodiyotda texnik yozuv” fanidan nazariy va amaliy mashg‘ulotlar o‘tishni tashkil etdi.

Ma’lumki, boshlang‘ich tashkilotlardan tortib davlatning oliy organlarigacha hujjatlarga tayanib ish yuritadi. Yuqorida ta’kidlanganidek, yaqin vaqtlargacha hujjatlarning aksariyati rus tilida rasmiylashtirilar edi. O‘zbek tilida ayrim hujjatlarga yuritilar, ular ham rus tilidagi hujjatlar andozasiga asoslanar edi.

Korxonalarda ish qog‘ozlarini davlat tilida yuritishga o‘tish qiyinchilik bilan kechmoqda. Buning sabablaridan biri davlat tilida ish yuritish bo‘yicha tegishli qo‘llanmalar, uslubiy ishlarning kamligi bo‘lsa, ikkinchisi, bu sohada hali mutaxassislar tayyorlashga kirishilmaganligi, ishlab turgan mutaxassis xodimlarning hujjatchilik bo‘yicha malakasini oshirish borasida yetarlicha ish qilinmayotganidir.

O‘zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishib, demokratik huquqiy davlat va fuqarolik jamiyati qurish yo‘lidan borayotgan bugungi kunda dunyo andozalari darajasidagi bilimdon, zukko, har tomonlama yetuk iqtisodchi mutaxassis kadrlarni tayyorlash muhim ahamiyat kasb etmoqda. Mazkur fan talabalarga matnlar, ularning turlari, har bir matnda aks etishi lozim bo‘lgan ma’lumotlar, axborotlar, ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy-ma’naviy hayotimizga oid hamda o‘rganayotgan mutaxassisliklariga doir terminlar, ularni tanlashdagi o‘ziga xos xususiyatlarni o‘rgatish uchun mo‘ljallangan.

Bu esa ta’lim andozalariga yangi, zamonaviy fanlarni kiritish orqali amalga oshiriladi. Endilikda respublikamizdagi barcha korxonalarda yuritiladigan

hujjatlarni o‘zbek tili qonun-qoidalariga mos ravishda rasmiylashtirilishiga erishishdek ulkan vazifa hammamizning oldimizda turibdi.

**“Akademik yozuv va notiqlik” fani “Davlat tili haqida”gi
Qonunning quyidagi moddalariga tayanadi:**

7-modda.

- Davlat tili rasmiy amal qiladigan doiralarda o‘zbek adabiy tilining amaldagi ilmiy qoidalari va normalariga rioya etiladi. Davlat o‘zbek tilining boyitilishi va takomillashtirilishini ta‘minlaydi, shu jumladan, unga hamma e‘tirof qilingan ilmiy-texnikaviy va ijtimoiy-siyosiy atamalarni joriy etish hisobiga ta‘minlaydi. Yangi ilmiy asoslangan atamalar jamoatchilik muhokamasidan keyin va Oliy Majlis tegishli qo‘mitasining roziligi bilan o‘zbek tiliga joriy etiladi.

9-modda.

- Davlat hokimiyati va boshqaruv organlarida ish davlat tilida yuritiladi va zaruriyatga qarab boshqa tillarga tarjima qilinishi talab qilinadi.

10-modda.

- Korxonalar, muassasalar, tashkilotlar va jamoat birlashmalarida ish yuritish, hisob-kitob, statistika va moliya hujjatlari davlat tilida yuritiladi, ishlovchilarning ko‘pchiligi o‘zbek tilini bilmaydigan jamoalarda davlat tili bilan bir qatorda boshqa tillarda ham amalga oshirilishi mumkin.

“Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi” va “Ta’lim to‘g‘risida”gi qonun talablaridan kelib chiqqan holda Toshkent moliya institutida iqtisodchi-bakalavrlarga “Akademik yozuv va notiqlik” fani kiritildi.

Bu fanni o‘qitishdan maqsad bakalavrda iqtisodiy til, iqtisodiy atamashunoslik, iqtisodiy matn, iqtisodiy nutq asoslarini shakllantirishdan iboratdir.

Shunga ko‘ra institut talabalari uchun “Akademik yozuv va notiqlik” kursining kiritilishi maqsadga muvofiq ish bo‘ldi.

“Akademik yozuv va notiqlik” fani iqtisodiy nazariya va iqtisodiyotning boshqa sohalari bilan chambarchas bog‘liqdir. Bakalavr o‘z mutaxassislik fanlari bilan bir qatorda iqtisod tili va uslubi, iqtisodiy terminologiya va atamashunoslik, ish yuritish va hujjatchilik to‘g‘risida mukammal bilimga ega bo‘lmasdan turib, o‘z fikrini iqtisod sohasiga

yetuk mutaxassisni
tayyorlash uchun
talabalarda iqtisodiy til
bilimlarini – so‘z va
terminlarni qo‘llash, gap
va matnlarni to‘g‘ri va
mantiqli tuzish, nutqiy
etiket va notiqlik
mahorati bo‘yicha **bilim,**
ko‘nikma va malakani
shakllantirishdir.

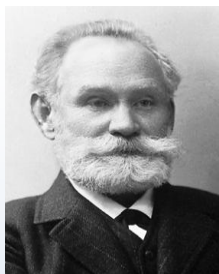
qo‘yiladigan talablar asosida aniq va ravshan ifoda eta olmaydi. Shunga ko‘ra, bo‘lajak iqtisodchilar iqtisod tilining o‘ziga xos xususiyatlaridan puxta xabardor bo‘lmog‘i lozim.

Bakalavrlar o‘z ixtisosligidan kelib chiqqan holda, O‘zbekiston iqtisodini yuksaltirishga, uni jahonda munosib o‘rin egallashiga hissa qo‘shadi, chet mamlakatlarda va yurtimizda davlatimiz manfaatini himoya qiladi, kuch-qudratini namoyish etadi. Shunga ko‘ra, bo‘lajak iqtisodchilar davlat tili – o‘zbek tilini mukammal, aniq va ravshan egallashlari shart. Shuning uchun dasturda iqtisodiy til bilimlariga alohida urg‘u berildi.

Mazkur o‘quv kursining o‘qitilishi muayyan amaliy yo‘nalishga ega bo‘lib, bakalavr iqtisod tili bo‘yicha nazariy bilim va amaliy ko‘nikmalarni, o‘z sohasiga oid so‘zlarni va hujjatlarni to‘g‘ri yozish malakasini hosil qilishni ko‘zda tutadi.

Til - aloqa quroli, u vosita. Nutq esa shu aloqa jarayonini amalga oshirishga xizmat qiladi.

Til ham, fikr ham hayotning ongimizdagi ko‘rinishi va nutq yordamida boshqalarga ma‘lum qilinuvchi voqelikdir. Tilni xalq yaratadi, shuning uchun u umumxalq bahosi va xususiyatiga ega bo‘ladi, nutq esa ayrim shaxsga oid bo‘ladi. Har kim o‘z qobiliyati, so‘z boyligi, savodi hamda nutq a‘zolariga qarab gap tuzadi.

(1849-1936)

Birinci bilish vositalarini mashhur **ruhshunos Ivan Pavlov birinchi signal sistemasi, keyingisini esa ikkinchi signal sistemasi** deb nomlagan. Inson ikkinchi signal sistemasiga egaligi bilan boshqa jonzoatlardan ajralib turadi.

Tilning umri uni yaratgan xalqning o‘zidek uzoq bo‘ladi. Nutqning umri esa qisqa. Og‘izdan so‘z yoki gap chiqdimi - uni qaytarib bo‘lmaydi. Shuning uchun nutq oldiga nihoyatda ulug‘ bir talab qo‘yiladi: o‘ynab gapirsang ham, o‘ylab gapir.

Tana, ta‘m-maza, ko‘rish, eshitish kabi sezgi a‘zolari orqali olamni bilish barcha jonzoatlarga xos xususiyatdir. Inson jonzoatlarning eng oliy shakli sifatida ularga nisbatan yana bir qo‘shimcha bilish

vositasiga - nutq orqali bilish qobiliyatiga ega. Shuning uchun ham Alisher Navoiy barcha mahluqotlarning zoti sharifi inson ekanligini ta'kidlaydi.

Tilning xizmat doirasi juda keng, hajmi o'lchovsiz bo'ladi. Nutq esa aniq hajmli, shaklli bo'ladi. Nutq yakka shaxs (monolog) yoki bir necha shaxslar orasida (dialog) yuz beradi.

Tilning qonun-qoidalari uzoq yillar davomida saqlanib qoladi, silliqlashadi va boyib boradi.

Nutq esa doim o'zgarishda bo'ladi; vaziyatga yoki nutq a'zolari faoliyatiga qarab so'zning tovush tomoni o'zgaradi. Nutq ikki shaklda bo'ladi.

1. Og'zaki nutq. 2. Yozma nutq.

Og'zaki nutq o'zaro muomala tilidir, undan o'zaro suhbatlarda, ma'ruzalarda, radioda, telefonda, uy va oila muomalasida foydalaniladi. Har ikki nutq shakli oldiga bir xil talablar qo'yiladi.

So'zni to'g'ri qo'llash, undagi tovushlarni to'g'ri va aniq talaffuz qilish (*hol-xol, yod-yot, sof-sop, sher-she'r* va b.), gapda so'zlarni tartib bilan joylash kabilar vositasida fikrning tushunarli bo'lishiga erishamiz. G'oz va *paxta* o'zaro juda yaqin tushunchani bildiradi, shunga qaramay, «*g'oz terildi*», «*paxta gulladi*» deyish xatodir.

Fikrning aniq va tushunarli bo'lishi, jumlaning to'g'ri, ravon hamda ta'sirli tuzilishi har qanday nutqning bosh fazilatidir.

Qo'shimchalardan to'g'ri foydalanish (*gishtin polli, zamonaviy bino; dadam va opam keldi...*); so'zlarni to'g'ri bog'lash (*qaror yozildi - qarorni emas*), takror va keraksiz ifodadan qochish (*turgan joyida turib qoldi*), qo'shma gapni me'yori bilan tuzish, chet so'zlarni zo'rma-zo'raki - ehtiyojsiz ishlatish nutqni g'aliz, mantiqsiz qiladi.

Til va nutq umumiylik - xususiylik, imkoniyat - voqelik, mohiyat-hodisa qarama-qarshiligini o'zida namoyon etib, bir-biriga zidlanadi, bunday zidlanish har bir til sathlariga xos birliklarning nomlanishida ham o'z ifodasini topadi.

Nutq faollashgan, bevosita yuzaga chiqqan til sanaladi. Hali voqelanmagan imkoniyat tarzidagi, ma'lum jamiyat a'zolari uchun barobar xizmat qiluvchi ijtimoiy-ruhiy aloqa vositasi - til, shu tilning muayyan shaxs nutqiy faoliyatida bevosita namoyon bo'lishi, voqelanishi - nutqdir.

(1857-1913)

Ferdinand de Sossyur
nutqiy faoliyatning til va
nutq zidlanishi asosida
amalga oshishini
ta'kidlaydi hamda
tilshunoslikda **til** va **nutq**
tushunchalarini farqlaydi.

Tilning fonetik sathi birligi fonema bo'lsa, fonemaning real talaffuz qilingan, quloq bilan eshitilgan ko'rinishi fon (allofon) yoki tovush hisoblanadi.

O'zbek tili aloqa-munosabat vositalaridan biridir. 1989-yilning 21- oktabr kuni o'zbek tiliga davlat tili maqomi berildi. Shundan boshlab ta'lim-tarbiya ishlari, majlislar, ish qog'ozlari, asosan, o'zbek tilida yuritiladigan bo'ldi. 1995-yil 21-dekabrda Oliy Kengash mazkur «Davlat tili» haqidagi Qonunni yangi tahrirda qabul qildi. Qonunning 2-moddasida ko'rsatilishicha, "O'zbek tiliga Davlat tili maqomining berilishi Respublika hududida yashovchi millat va elatlarning o'z ona tilini qo'llashdan iborat Konstitutsiyaviy huquqlariga monelik qilmaydi".

*So'zlovchi va tinglovchi
o'rtasidagi axborot
uzatish va axborotni
qabul qilish faoliyati
nutqiy faoliyat sanaladi.
Nutqiy faoliyat muayyan
jamiyatning aloqa
vositasi hisoblanuvchi
til yordamida yuzaga
chiqadi.*

**Davlat tili haqidagi Qonunni
ikki qismga bo'lish mumkin:**

*I. Boshqa millat va xalqlarning
tiliga hurmat.*

*II. Davlat tili ijtimoiy hayotning
hamma sohalarida, o'zaro muomalada
boshqa tillar bilan barobar qadrlanadi.*

I. Boshqa millat va xalqlarning tiliga hurmat. Fuqarolar o'zaro muomalani va ta'lim olishning qaysi tilda bo'lishini o'z xohishlariga ko'ra tanlab olishlari, boshqa millat va xalqlar zich yashaydigan joylarda maktabgacha bo'lgan tarbiya, bolalar muassasalarini tashkil etishlari (5-modda), mahalliy hokimiyat va boshqaruv idoralariga o'z tillarida murojaat qilishlari mumkin.

Ular sudlov ishlari bilan o'z tillarida ham tanishib chiqishlari va so'zlashlari mumkin. Korxona, muassasa va birlashmalarda, agar ko'pchilik davlat tilini bilmasa, ish yuritish, hisob-kitob, statistika va moliya hujjatlari boshqa tillarda ham olib borilishi mumkin. Xalqaro anjumanlarning tili va hujjatlari davlat tili bilan bir qatorda boshqa tillarda ham o'tkazilishiga ruxsat etiladi. Agar talab etilsa, notarial harakatlar davlat tili bilan bir qatorda boshqa tillarda ham olib boriladi. Fuqarolar ariza, taklif, shikoyatlarini o'z tillarida berishlari, radio, teleko'rsatuvda o'z tillarida gapirishlari, kitob, maqola yozishlari mumkin.

Shu bilan birga, muassasa va tashkilot muhrlari, tamg'alari, ish qog'ozlari hamda hududlar, maydon, ko'chalar, geografik obyektlar nomlari davlat tilida bo'ladi. Shuningdek, Qonunning 4-moddasida ko'rsatilishicha, «Fuqarolarga davlat tilini o'qitish bepul amalga oshiriladi»

*Tarixan tarkib topgan,
qat'iy me'yorlarga
bo'ysunuvchi,
so'zlashuvchilarning qaysi
hududda yashashidan
qat'i nazar barchasi
uchun umumiy bo'lgan til
adabiy til sanaladi.*

Yozuv juda qadimiydir va vaqt jihatidan chegaralanmagan. Zero, Xorazmiy, Ibn Sino va Navoiyning asarlari yozuvda aks etgani uchun ham shu kungacha saqlangan.

O'zbek xalqi o'zining ko'p asrlik tarixiy taraqqiyoti davomida bir qancha yozuvlardan foydalanib keldi.

Miloddan oldingi asrlardan oq ajdodlarimiz o'z tarixini, badiiy va ilmiy ijodini tarixiy sharoitdan kelib chiqqan holda turli yozuvlarda bitib qoldirganlar.

Markaziy Osiyo eng qadimgi madaniyat va ma'rifat o'choqlaridan biridir. Bu hududda yashagan xalqlar juda qadimdan yozuv madaniyatiga ega bo'lganlar.

*Faqat muayyan bir hududga xos ayrim belgilarni o'zida namoyon qilgan til shakli **mahalliy shevalar** hisoblanadi.*

*Tovushlar vositasida yozma ravishda bayon qilinuvchi adabiy til **yozma adabiy tildir.***

***Yozuv** inson tafakkurining eng oliy kashfiyotlaridan biri hisoblanadi.*

***Yozuv** - juda qadimiydir va vaqt*

Arxeologik tekshirishlar Xorazmda yashagan xalqlar eramizning boshlaridayoq (III asr) ancha rivojlangan yozuv sistemasiga ega ekanliklarini isbotlab berdi. Tojikiston territoriyasidagi Mug' tog'ida (Zarafshon daryosining chap qirg'og'ida) qazish ishlari (1933-yil) VIII asrda so'g'd yozuvida bitilgan qimmatli hujjatlarni qo'lga kiritdi.

Bundan tashqari, Sibirda, Mo'g'ulistonda, Qozog'iston va Markaziy Osiyoning turli joylarida ikki xil turk yozuvi yodgorliklari topildi.

Bu yozuv yodgorliklari, keyin aniqlanishicha, qadimgi turk va qadimgi uyg'ur yozuv yodgorliklari bo'lib chiqdi.

Bu yozuvlarning ahamiyati juda kattadir. Turk xalqlarining tarixi uchun ham, turk tillari tarixi uchun ham bu yodgorliklar g'oyat qimmatlidir.

Shu bilan birga bu yozuvlarning etnografik ahamiyati ham bor. Qadim zamonlarda turk xoqonlarining qabriga o'lgan kishining tarjimai holi, qilgan ishlari, olib borgan urushlarini aks ettiruvchi bitik toshlar qo'yar ekanlar. Shuningdek, bu yozuvlar qadimgi turk davlatining qurilishi, ijtimoiy tuzumi haqida ham ancha yaxshi tasavvur beradi.

Qadimgi turk yozuvi yodgorliklari dastlab O'rxun va Enasoy (Shimoliy Mo'g'uliston) daryolari bo'ylarida topilganligi uchun ularni O'rxun-Enasoy yozuvlari deb atadilar. Keyinchalik bu yozuvlar G'arbiy Yevropa run yozuvlariga o'xshash bo'lganligi uchun ularni runik yozuvlar nomi bilan ham yurgizdilar.

Runik yozuvlar ("O'rxun-Enasoy" yozuvlari) alifbo (fonetik) yozuvning anch

*Yozuv orqali biz
ajdodlarimizning
ma'naviy
durdonalaridan
bahramand bo'lish
bilan bir qatorda,
o'zimiz
yaratayotgan
ma'naviy
boyliklarimizni
kelajak avlodlarga
qoldiramiz.*

Bu yozuvlarda tilda mavjud bo'lgan har bir tovush uchun maxsus belgi qo'llangan. 28 tovushni ifoda etish uchun alohida belgilar olingan. Shu jumladan, to'rtta belgi unli tovushlar uchun (a-a', i-i, o'-u, o-u) ishlatilgan. Bundan tashqari, til oldi va til orqa (yumshoq-qattiq) d, y, l, n, q, s, t, r tovushlari uchun har biriga alohida-alohida belgilar (16 harf) ishlatilgan; shuningdek, (lt, nt, nch) tovush birikmalari uchun ham alohida belgilar olingan.

Bundan tashqari, ko'pgina tovushlarning ifodasi bir necha shaklga ega bo'lgan. Shunday qilib, runik yozuvlarda hammasi bo'lib 72 belgi qo'llangan.

XIX asr oxirlarida, runik yozuvlardan tashqari, Sharqiy Turkistonda uyg'ur yozuvi yodgorliklari ham topilgan, keyinroq uyg'ur yozuvi yodgorliklari ham Markaziy Osiyo territoriyasida topildi. X-XV asrlarda yaratilgan bu yodgorliklarning ko'pchiligi eski o'zbek tilida yozilgan. Qadimgi uyg'ur yozuvida bitilgan yodgorliklarning eng qadimgisi Yusuf Xos Hojibning "Qutadg'u bilik"

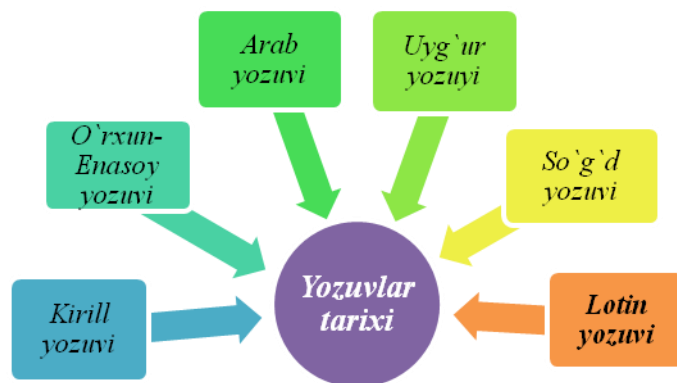
ساقا ئايلىرى بىشقا ماب كۆيۈڭدىن ئىشەنگەن كۆيۈڭ
قارى قارايدۇ، تولىغا مانا مالدۇ، چاچ بىشقا كۆل
بۆرۈڭ، تولىغا يەنە يۈك مانا؛ بىشقا كۆيۈڭنى تولىغا
مانان ئىسۋالغۇ، بىشقا بىشقا تولىغا كىيەك،
بىشقا شەكلىگى خىشۇ... خىل يەككە چازىلار كىشى
سۇ... مەيۈن قىلغۇ، كىيىشەككە چىكەرگە كۆل
بىشقا قولى قە چاتقار لارنىڭ ئۆلگىسى چۆلۈڭۈڭەن كۆيۈڭنى
بىشقا ئۆتۈڭ، مانا كەندە، ياكى تولىغا ئويىغاندا، كىيىشەك
بىشقا كىيىشەك تېپىپ قويۇلغان چىرايلىق يىلغىر قە قورقۇم
لارنى بىشقا ئۆزى ئاڭلىنىپ ئۆزۈڭ.

Uyg'ur yozuvi

Ahmad Yugnakiyning "Hibbatul-haqoyiq" asari, Xorazmiyning "Muhabbatnoma"si, "Me'rojnoma" (XIV asr), Lutfiy va boshqa shoirlarning ayrim she'rlari, To'xtamishxon va Temur Qutlug'ning yorliqlari mana shu uyg'ur alifbosida bitilgan.

Arab yozuvi

Ma'lum tarixiy sabablarga ko'ra, arab alifbosi Markaziy Osiyo xalqlarining yozuvlarini asta-sekin siqib chiqardi. Lekin bir qancha asrlar davomida arab yozuvi bilan birga Markaziy Osiyo xalqlarining (turk xalqlari va tojiklarning) yozuvlari ham ishlatilganligi ma'lum.

Bizning davrimizgacha yetib kelgan “Qutadg‘u bilik” (XI asr), “Hibbatul-haqoyiq” (XII asr) asarlarigina emas, balki XIV-XV asrlarda yaratilgan ayrim yodgorliklarning ham uyg‘ur yozuvida bitilganligi, hatto “Oltun yorug‘” yodgorligining XVII asr oxirlarida yozilganligi uyg‘ur alifbosining juda uzoq davrlargacha saqlanib kelganidan darak beradi.

Qanday bo‘lmasin, arab yozuvi mahalliy xalqlarning tiliga mos kelish kelmasligidan qat’i nazar, islom dini kirgan joylarda keng tarqalgan.

Arab yozuvida bitilgan eng qadimgi turk tillari yodgorligi (“Qutadg‘u bilik”ning uch nusxasidan ikkitasi, Mahmud Qoshg‘ariyning “Devonu lug‘otit turk” asari) XI asrga taalluqlidir.

O‘zR Oliy Majlisi 1995-yil 6-mayda “Lotin yozuviga asoslangan o‘zbek alifbosini joriy etish to‘g‘risida”gi Qonunga o‘zgartirishlar kiritish haqida qaror qabul qildi. Qarorga binoan, lotin yozuviga asoslangan yangi o‘zbek alifbosi 26 harf va 3 harflar birikmasidan iborat etib belgilandi.

O‘zbek xalqi bunyodga kelgandan beri yaratilgan yodgorliklarning deyarli hammasi mana shu arab alifbosidadir.

O‘zbek xalqi tarixida yaratilgan juda ko‘p yodgorliklarni har tomonlama o‘rganish, umuman, xalqimiz madaniyatini, adabiyotini, tarixini o‘rganish uchun arab yozuvini bilishimiz zarur bo‘ladi.

Arab alifbosiga asoslangan yozuv xalqimizning ming yillik tarixi davomida qoʻllanib keldi va 1930 -yili lotin alifbosi bilan almashtirildi. 1940-yilda esa rus alifbosiga oʻtildi.

Oʻzbekiston Respublikasi mustaqillikni qoʻlga kiritgandan soʻng oʻzbek tilining tovushlar tizimi, ohangdorligi va jilosini toʻla ifodalay oladigan yozuvga-alifboga oʻtish zaruriyati tugʻildi.

1993-yil 2-sentyabrda Oʻzbekiston Respublikasi Oliy Kengashi “Lotin yozuviga asoslangan oʻzbek alifbosini joriy etish toʻgʻrisida” Qonun qabul qildi.

Bu alifbo 31 harf va 1 tutuq belgisidan iborat etib belgilandi. Yangi alifbodagi baʼzi harflar jahon aloqa-aralashuv (kommunikatsiya) tizimiga kirishimizda maʼlum qiyinchiliklar tugʻdirish mumkinligi hisobga olinib lotin yozuviga asoslangan oʻzbek alifbosini joriy etdi.

*Yangi alifbo asosida
OʻzR Vazirlar
Mahkamasining 1995-
yil 24-avgustdagi 339-
sonli qaroriga ilova
tarzida “Oʻzbek tilining
asosiy imlo qoidalari”
tasdiqlandi.*

Bu imlo qoidalari 1956-yil 4-apreldagi “Oʻzbek orfografiyasining asosiy qoidalari”dan tubdan farq qiladi.

Jumladan, tovush – harf munosabatiga bagʻishlangan qism qayta yozilgan, morfologik tamoyilga asoslanish nisbatan ortgan: -gin, -gina qoʻshimchalari uch xil yozilishi qoidalashtirilgan;

juft soʻz qismlari orasida -u (-yu) bogʻlovchisi kelsa, undan oldin chiziqcha qoʻyiladigan boʻlgan; tartib son arab raqamlari bilan yozilsa, -nchi qoʻshimchasi oʻrniga chiziqcha (-) qoʻyilishi yil va oylarni koʻrsatuvchi arab raqamlariga ham tatbiq etilgan va boshqalar.

Ikkinchi qismi turdosh ot boʻlgan geografik nomlar (Qoratogʻ), sifat va atoqli otlardan tuzilgan geografik nomlar (Shimoliy Kavkaz) yozilishi kabi ayrim qoidalar ancha ixchamlashgan.

**“Oʻzbek tilining asosiy imlo qoidalari”
quyidagi boʻlimlardan tashkil topgan:**

Ilmiy yozuvning maqsadi¹

Yozish uchun eng umumiy sabablar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- *Yozuvchi o'tkazayotgan tadqiqot hisobotiga*
- *Yozuvchi tanlagan yoki berilgan savolga javob berish uchun*
- *Umum qiziqqan soha bo'yicha bahslashish va yozuvchi fikrini berish uchun*
- *Boshqalarning tadqiqotlarini sintez qilish uchun*

Qisqa esselar odatda quyidagilardan iborat bo'ladi:

✓ **Kirish**

✓ **Asosiy qism**

✓ **Xulosa**

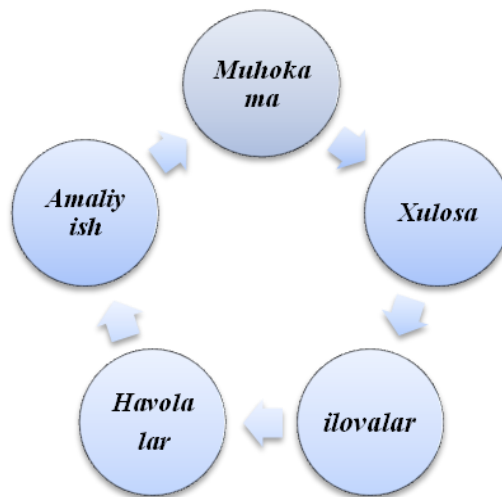
Uzun esselar va hisobotlar esa quyidagicha:

➤ **Kirish**

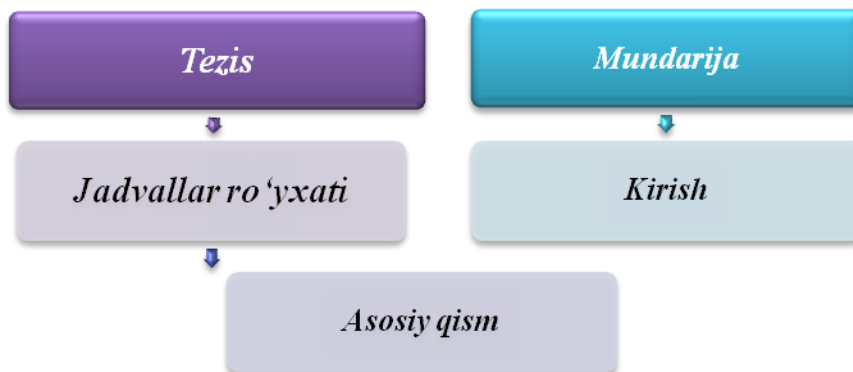
➤ **Asosiy qism**

Adabiyot manbalari haqida umumiy ma'lumot

¹ Stephen Bailey. Academic Writing. A Handbook for International Students. London, 2015, 4-5-betlar.

Dissertatsiya va jurnal maqolalari quyidagicha tuziladi:

Adabiyot manbalari haqida umumiy ma'lumot

Ilmiy ishning tuzilmasi uchun qat'iy belgilangan qoidalar yo'q. Turli maktablar va muassasalar talabalardan yozma ishlar uchun turli xil formatga amal qilishini talab etadi.

Ilmiy yozuvning xususiyatlari

O'qituvchilaringiz sizga yo'riqnoma berishi mumkin yoki siz ulardan nimani xohlayotganliklarini so'rashingiz kerak, lekin ba'zi umumiy xususiyatlar ko'plab formatlarga mos keladi.

